

**Читате ли Јелену
Димитријевић?**
Предговор

Тематски зборник пред вама сачињен је од радова који су представљени на Округлом столу о Јелени Димитријевић, одржаном деветог априла 2016. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду.¹ Скуп *Читате ли Јелену Димитријевић?* организован је као једна од активности истраживачког пројекта *Књиженство, теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године*, а проистекао је из потребе да се место и важност ове ауторке сагледају из нових теоријских и историјских перспектива. Наиме, први скуп посвећен Јелени Димитријевић у новије време одржан је у Нишу 2004. године, а зборник радова *Јелена Димитријевић, живот и дело*² објављен

¹ Програм скупа и књига апстраката налазе се на линку http://www.knjizenstvo.rs/news_view.php?id=27, (преузето 02. 09. 2017).

² *Јелена Димитријевић – живот и дело: зборник реферата са научног скупа, Ниш, 28. и 29. октобар 2004*, ур. Миролуб Стојановић, (Ниш: Центра за научна истраживања САНУ и Универзитет у Нишу, 2006).

је 2006. У протеклој деценији интересовање за ову ауторку се интензивирало, о чему говори поновно штампање њених дела као и све већи број истраживача посвећених њиховом проучавању у контексту српске, али и других књижевности. Отуда се на скупу у априлу 2016. разговарало пре свега о неопходности увођења Јелене Димитријевић у наставни канон у средњим школама и на универзитету, о ренесанси њене рецепције, те о њеној улози оријенталистичке, феминистичке, добротворке, ауторке путописа, заступнице српске и других култура. Скоро сва излагања са овог скупа преточена су у радове пред вама.

Подсетимо се биографије ове изузетне ауторке: рођена је 1862. у Крушевцу, у породици трговца Николе Миљковића, као десето дете. Породица убрзо прелази у Алексинац, код мајчиног најстаријег сина из првог брака. Јелена Миљковић удаје се 1881. за Јована Димитријевића, артиљеријског потпоручника. Са њим прелази у Ниш, где ће, уз повремене прекиде, остати наредних седамнаест година. Прелазак у Ниш био је преломни тренутак за живот песникиње и списатељке која ће се од тог тренутка потписивати као Јелена Ј. Димитријевић.

У Нишу ће почети да учи и турски језик, поред неколико европских које је већ савладала. Муслиманке из суседства је прихватају, те она упознаје њихов живот онако како жене друге вере нису могле. Најлепше сведочанство о томе јесу *Писма из Ниша о харемима* из 1897, књига у којој се турски изрази и турски језик преплићу са српским као сведочанство посебног осећања разумевања и заједништва.

Када је 1894. године у Нишу објавила прву збирку поезије, *Песме I (Јеленине песме)*, почела су нагађања о ауторки, међу којима су и та да је у питању Туркиња која је одбегла из харема и покрстила се. Једна од песама из ове збирке, „Сунце јарко“, из циклуса „Севдији од Севдије“, стекла је велику популарност у народу као песма за певање. Музички је записана према певању српских рањеника на Битољском фронту. За ову збирку поезије признање је добила, између осталих, од Павла Поповића. Он је објавио у *Српском прегледу* текст „Песме Јелене Јов. Димитријевића“, у коме

каже да овим песмама треба дати нарочити значај због њиховог квалитета.³

У Београд је прешла са мужем 1898. године. У кући у Улици Француској (тада Позоришној) број 29 живела је од 1899. до краја живота. Ту се придружила Колу српских сестара које су основале Делфа Иванић и сликарка Надежда Петровић, и активно је учествовала у оснивању алманаха *Вардар*. У Балканским ратовима 1912. и 1913. била је болничарка. Први светски рат је затиче у Немачкој, па се у земљу враћа преко Швајцарске, Италије и Грчке. Јован Димитријевић гине на фронту 1915. године и Јелена Димитријевић следећих 30 година живи као удовица, са топлом успоменом на свог „незаборављеног друга.“⁴ Једно од најлепших сведочанстава њиховог односа јесте путопис *Писма из Солуна*, сачињен од епистола упућених пријатељици Лујзи Јакшић. Писала их је од 2. августа до 11. септембра 1908, из Солуна, куда је кренула да провери гласине да су се Туркиње „развиле“. У тренутку када са мужем стиже у Солун, револуционарни занос је у пуном јеку, али она открива да се статус жене није много променио. У позадини догађаја које ауторка описује и њених трагања за истином о револуцији види се лик Јована Димитријевића као верног друга и сигурне подршке.

Поменути путопис је извор материјала и мотива за роман *Нове* који је објављен 1912. године у Српској књижевној задрузи. Роман говори о животу турских девојака и жена у Солуну уочи Младотурске револуције и залаже се за дубоке промене њиховог статуса, пре свега за свеобухватно и систематично образовање. Роман је 1928. године преведен на руски под насловом *Нове жене*. Код нас је поново штампан тек 100 година после првог издања.

По завршетку Првог светског рата, тачније, 1919. године, Јелена Димитријевић се отискује преко океана и проводи у Америци годину дана. Сведочанство о том периоду јесте путопис *Нови свет, или у Америци годину дана*, књига која има велику документарну и историјску вредност. У овом делу средишње место

3 Павле Поповић, „Песме Јелене Јов. Димитријевића“, *Српски преглед*, бр. 7 (1895): 219–220.

4 Једна од посвета у путопису *Седам мора и три океана* гласи: „Успомени свог незаборављеног друга“.

заузима еманципација жена и ауторкино интересовање за напредак који су Американке оствариле практично прожима све што у Новом свету види. Она бележи својеврсну историју приватног живота жена у САД у периоду 1919–1920. Занимљиво је то што ауторка види велике сличности између живота Американки и Туркиња које је у младости упознала, али свакако уочава и разлику у њиховој политичкој позицији. Поређење које међу њима прави заправо јој служи да оцрта пут за еманципацију жена у Србији. Овај путопис је такође и важно сведочанство о америчком друштву пре Депресије.⁵

У својој 64. години, Јелена Димитријевић полази на пут око света. Креће из Ђенове 1926. године и путује на Исток, у Египат, Палестину, Сирију, Либан. Обилази Александрију, Каиро, Мемфис, Луксор, Долину Краљева; Свету Земљу, одлази на Христов гроб, у Јерусалим, Дамаск, Бејрут, Хаифу. У Египту се сусреће са чувеном феминисткињом Ходом Шарави (Huda Sha'arawi), председницом Савеза египатских феминиста. О том путу управо говори први део путописа *Седам мора и три океана*. Наредне године путује из Египта у Индију. Ту борави код госпође Тате (Meherbai Tata), индијске феминисткиње. У Индији се на кратко среће и са Тагором (Rabindranath Tagore). Даље путује у Јапан, Кину и на Цејлон, што је предмет другог дела путописа који је до сада остао у рукопису, а на коме ради пројекат *Књиженство*.

Краљ Александар Обреновић је госпођу Јелену Димитријевићку, списатељку, како стоји у званичној објави, одликовао 6. децембра 1896. године Орденом Светог Саве петог реда. Велико јавно признање добила је 1928. године, када је, на иницијативу Удружења југословенско-руских студената, у Београду 30. децембра прослављена тридесетпетогодишњица њеног рада. Свечаност је одржана у „великој универзитетској дворани“, а говориле су професорке Даринка Стојановић и Јелена Лазаревић. Присуствовао је краљев изасланик, министар просвете, Милан Грол. Прочитана је и честитка књижевног историчара Павла Поповића, тада проректора универзитета, који је Јеленину каријеру пратио од самог почетка. У писму се, између осталог, наводи да

5 Јелена Димитријевић, *Нови свет или у Америци годину дана* (Београд: Штампариа Драг. Грегорића, 1934).

је он препоручио Српској књижевној задрузи роман *Нове* за објављивање. Поздравни говор Радунке Анђелковић Чубриловић, прочитан на овој прослави, објављен је под насловом „Јелена Димитријевић као феминисткиња“ у часопису *Женски покрет* 1929. године.⁶ Као што се у овом говору каже, она је пре свега феминисткиња, самосвесна и самостална жена, која је „снажно иступила у примамљивом и лепом облику писама и романа у одбрану жениних грађанских и општечовечанских права.“⁷

Јелена Димитријевић је умрла у Београду, уочи самог краја Другог светског рата. Сахрањена је 24. априла 1945. године на Новом гробљу. Смрт Јелене Димитријевић је означила и тренутак када је њено дело почело да пада у заборав. Наредне четири деценије она је била маргинализована због друштвеног порекла као и због тема којима се бавила – занимале су је жене из средње и више класе, а не раднице или сељанке. Таква редукутивност социјалистичког погледа на књижевни опус Јелене Димитријевић учинила је да се права снага њене политичке свесности, о књижевном таленту да и не говоримо, једноставно превиди.

Интересовање за Јелену Димитријевић обнавља се од друге половине осамдесетих година прошлог века, на таласу феминистичких истраживања књижевности. Ново издање *Писама из Ниша* које је приредила и коментаром обогатила Слободанка Пековић, на подстицај Светлане Слапшак и Љиљане Ђурђић, објављено је 1986.⁸ Следи, током деведесетих, темат у часопису *ProFemina*, са текстом Светлане Слапшак који тумачи ову ауторку у контексту теоријског појма номадизам.⁹ Потом су поново објављена *Писма из Солуна* са детаљним поговором Владимира Бошковића и преводом на грчки, роман *Нове* и новела „Бул Марикина прикажња“.¹⁰ Ново издање путописа *Седам мора и три океана*,

6 Радунка Анђелковић Чубриловић, „Јелена Димитријевић као феминисткиња“, *Женски покрет* бр. 5 (1929): 2–3.

7 Ibid., 2.

8 Јелена Ј. Димитријевић, *Писма из Ниша о харемима* (Београд: Народна библиотека Србије, 1986).

9 Светлана Слапшак, „Хареми, номади: Јелена Димитријевић“, *ProFemina*, бр. 15–16, (1998): 137–149.

10 Јелена Димитријевић, *Нове*, колекција: Сопствена соба (Београд: Службени гласник, 2012). Јелена Димитријевић, *Писма из Солуна*, двојезично издање, превели

првобитно штампаног 1940, појавило се у књижарама 2016. године.¹¹ Савремено издање *Писама из Индије* на српском, енглеском и хинди језику приредила је и објавила Ана Стјеља 2017. године.¹² О делу Јелене Димитријевић говори Магдалена Кох у својој књизи из 2007, преведеној на српски пет година касније.¹³ Стваралаштво ове ауторке предмет је магистарског рада Јоване Ребе Кулаузов¹⁴ и докторског рада Ане Стјеље,¹⁵ као и великог дела доктората Владимира Ђурића који је настао у оквиру истраживачког пројекта *Књиженство*.¹⁶

Пројекат *Књиженство* започео је са радом 2011. године¹⁷ и састоји се од дигиталне базе података и електронског часописа. У бази података Јелена Димитријевић је ауторка чија је одредница најбогатија биографским и библиографским материјалом, као и великим бројем дигитализованих текстова.¹⁸ Свака одредница обухвата податке о приватном животу и о професионалном делу биографије, као и библиографске податке о стваралаштву, рецепцији за живота и после смрти, те податке о везама са другим ауторкама. Отуда се у бази *Књиженство* налазе библиографија

Димостенис Стратигопулос и Владимир Бошковић, (Лозница: Карпос, 2008); Јелена Димитријевић, „Ђул Марикина приказња“, у *Писма из Ниша о харемима/Ђул Марикина приказња*, приредила Јелена Јовановић (Ниш: Просвета, 2003), 141–191; Јелена Димитријевић, „Ђул Марикина приказња“, *Прича, часопис за причу и приче о причама*, г. Х, бр. 36 (2016): 140–193.

11 Јелена Ј. Димитријевић, *Седам мора и три океана, путем око света* (Београд: Лагуна, 2016).

12 Јелена Димитријевић, *Писма из Индије*, приредила Ана Стјеља, (превод на енглески Жељко В. Митић, превод на хинди Латика Хавда) (Београд: А. Стјеља, 2017).

13 Магдалена Кох, *...када сазремо као култура... Стваралаштво српских списатељица на почетку XX века (канон–жанр–род)*, превела Јелена Јовић, (Београд: Службени гласник, 2012).

14 Јована Реба Кулаузов, *Женски Исток и Запад* (Београд: Задужбина Андрејевић, Београд, 2010).

15 Ана Стјеља, *Елементи традиционалног и модерног у делу Јелене Димитријевић*, необјављена докторска теза (Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2012).

16 Владимир Ђурић, *Стваралаштво српских списатељица прве половине XX века у контексту француске књижевности и културе*, необјављена докторска теза (Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2017).

17 Реч је о пројекту бр. 178029 Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

18 В. <http://knjizenstvo.etf.bg.ac.rs/sr/authors/jelena-dimitrijevic> (преузето 2. 9. 2017).

радова ауторке као и библиографија критичких и других текстова¹⁹ која, осим обухватности, има и ту предност што се стално допуњује новим подацима, за разлику од библиографија у папиру. У случају Јелене Димитријевић то се показује изузетно важним, јер интересовање за њене текстове, али и животну причу, стално расте.²⁰

О томе сведочи и чињеница да је у часопису *Књиженство* у прва четири броја објављен барем по један текст о овој ауторки, укључујући и драму по мотивима романа *Нове*, док у броју седам из 2017. године постоји читав мали темат о Јелени Ј. Димитријевић.²¹ Уз то, и једна монографска публикација настала у оквиру пројекта *Књиженство* заснива се на делу Јелене Димитријевић.²²

Отуд се јасно види да је дошло време да се дело Јелене Димитријевић прочита у новим теоријским и методолошким оквирима. То осећање управо је основна нит овог зборника – јер,

19 Библиографију текстова о Јелени Димитријевић до 2015. одлично покрива и рад Снежане Милосављевић Милић, „Јелена Димитријевић – библиографска одредница“, *Philologia Mediana*, бр. 7 (2015): 485–492. Доступно на <http://knjizenstvo.etf.bg.ac.rs/sr/receptions/jelena-dimitrijevic-bibliografaska-odrednica> (преузето 2. 9. 2017).

20 В. нпр. роман Иванке Косанић *Моја драга Јелена* (Ниш: Зограф, 2007), као и телевизијску емисију Оливере Панчић „Право сунца“ из циклуса *Оне су померале границе* (РТС, 2017). <https://www.youtube.com/watch?v=EE-gL4Hu78w> (преузето 2. 9. 2017).

21 Зорица Бечановић Николић, „Парадокси хибридности, оријентализма (балканизма) и субалтерности у роману *Нове* Јелене Димитријевић“, *Књиженство, часопис за студије књижевности, рода и културе*, бр. 1 (2011), <http://www.knjizenstvo.rs/magazine.php?text=14>; Славица Гароња Радованац, „Роман *Нове* Јелене Димитријевић као парадигма трагичне побуне жене у оријенталном друштву“, *Књиженство, часопис за студије књижевности, рода и културе*, бр. 1 (2011), <http://www.knjizenstvo.rs/magazine.php?text=13>; Биљана Дојчиновић, „Рукавице, велови и призори 'силног оружја': Одједи рата и револуције у прози Вирциније Вулф и Јелене Димитријевић“, *Књиженство, часопис за студије књижевности, рода и културе*, бр. 3 (2013), <http://www.knjizenstvo.rs/magazine.php?text=86>; Владимир Ђурић, „Између *l'image* и *le mirage*: статус француске културе у роману *Нове* и *Писмима из Солуна* Јелене Димитријевић“, *Књиженство, часопис за студије књижевности, рода и културе*, бр. 2 (2012) <http://www.knjizenstvo.rs/magazine.php?text=51> и „Библијски интертекст у путопису *Седам мора и три океана* Јелене Димитријевић“, *Књиженство, часопис за студије књижевности, рода и културе*, бр. 3. (2013), <http://www.knjizenstvo.rs/magazine.php?text=85>; Јоана Милер, „Тица у кавезу“, драма написана по роману *Нове* Јелене Димитријевић, *Књиженство, часопис за студије књижевности, рода и културе*, бр. 4 (2014). <http://www.knjizenstvo.rs/magazine.php?text=126>. Сви наведени линкови су од 2. 9. 2017. Број 7 налази се на <http://www.knjizenstvo.rs/magazine.php> (преузето 6. 2. 2018).

22 Биљана Дојчиновић, „*Право сунца*“: *другачији модернизми* (Нови Сад: Академска књига, 2016). Књига је добила награду „Анђелка Милић“ 2016. године.

питање из наслова јесте питање о томе како, из ког угла, са којих позиција, читате Јелену Димитријевић? А ако је не читате – зашто?

Зборник *Читате ли Јелену Димитријевић?* отвара текст Магдалене Кох, професорке са Универзитета „Адам Мицкијевич“ у Познању, „*Extra muros* у канону: Јелена Димитријевић у настави српске књижевности на универзитетима у Пољској“. Магдалена Кох је пре петнаест година увела стваралаштво Јелене Димитријевић као обавезно штиво за студенте српске филологије у Пољској (прво на Вроцлавском Универзитету, а од 2011. и на Универзитету „Адам Мицкијевич“ у Познању). У свом тексту показује контекст у који ставља њено стваралаштво током наставе, анализе и интерпретације појава српског модернизма, као и – у квантитативном и квалитативном кључу – колико је студентских радова из ове области рађено под њеним менторством, као и које су уже теме обрађене.

Текст Жарке Свирчев „*Нове* у педагошком канону: методички предлози“ представља методичку припрему за наставну интерпретацију романа Јелене Димитријевић. Рад је замишљен као прилог гинкритичким стратегијама превредновања и реконструкције педагошког канона. Структура рада следи структуру припреме за час, односно наставне обраде романа. Посебно се инсистира на примени корелацијско-интеграцијског и проблемско-стваралачког методичког система. У подтексту рада је уверење да естетски квалитети романа, као и његов друштвено-културолошки аспект који је сродан циљевима иманентним настави српског језика и књижевности, кандидују *Нове* за обраду у трећем разреду средњих школа у оквиру наставне теме *Модерна*.

Овај рад има и посебан видео прилог који су израдили ученици професорке Свирчев у Економско-трговинској школи у Бечеју. Видео *Ми читам Јелену Димитријевић*,²³ својеврсна анкета у вези са овим романом и његовим порукама, јасно потврђује да ученике ваља укључивати у процес избора књижевних текстова у школским програмима.

²³ Видео-рад је доступан на <https://vimeo.com/179881715> (преузето 2. 9. 2017).

Још један рад о рецепцији романа у формату донекле неуобичајеном за академски дискурс јесте текст Наташе Марковић, „Јелена Димитријевић у сопственој соби: освајање нове генерације читалаца“. Ауторка је уредница едиције *Сопствена соба* издавачке куће Службени гласник и уредница другог издања романа *Нове*, објављеног тачно век после оригиналног издања у Српској књижевној задрузи. Текст је написан у облику писма Јелени Димитријевић, а говори о рецепцији овог романа на почетку 21. века.

Следећи текст у зборнику подсећа нас на активистички ангажман Јелене Димитријевић. Јасмина Милановић у тексту „Јелена Димитријевић и женска друштва“ истиче да је наша ауторка била чланица три женска друштва у којима је активно радила. Редовна чланица Нишке подружине Женског друштва постала је 1881, а од 1898. године укључила се и у рад Литерарног одбора часописа *Домаћица*. Нов податак је и да је од 1903. године била чланица друштва Одбора госпођа „Кнегиња Љубица“. Њена делатност у оквиру Кола српских сестара, а нарочито њена сарадња у календару *Вардар* произишли су из пријатељства са Делфом Иванић. Овај текст нас подсећа на то да је Јелена Димитријевић била не само књижевница, већ и активисткиња посвећена заштити слабијих и борби за национално ослобођење српског народа на територији Османског царства и Хабзбуршке монархије.

Транснационални идентитет Јелене Димитријевић тема је рада Владимира Ђурића, „Француска култура Јелене Димитријевић: 'српска душа' између Истока и Запада“. У њему се разматра чињеница да је наша ауторка од малена усвојила веру, обичаје и културу свог народа; а да се формирала као познавалац других језика и култура. Као културни медиј у том развоју, које спаја национално и космополитско, значајно место заузимају француски језик и култура. Управо се кроз франкофилство у овом раду указује на *мулти-* и *транс-* културалност, на широки спектар знања, емоција и духовности које прожимају како сам лик списатељице, тако и њену богату књижевну продукцију.

У раду „Јелена Димитријевић, Српски књижевни гласник и Америка“ Јелена Милинковић анализира текстове који припадају америчком кругу тема Јелене Димитријевић, и који су објављени у првој и новој серији *Српског књижевног гласника* (1901–1914 и 1920–1941). У фокус истраживања је постављена приповетка „Американка“ и интертекстуална и значењска мрежа која се гради око овог текста. Место америчког корпуса текстова Јелене Димитријевић посматра се у контексту књижевне јавности и у оквиру феминистичке јавности, те се показује у чему је разлика између ова два погледа на исте текстове.

Слободанка Пековић у раду „Сестре Туркиње и сестре Американке“ разрађује поређење које је сама Јелена Димитријевић извела у свом путопису *Нови свет или у Америци годину дана*. Ауторка настоји да покаже да су, према мишљењу Јелене Димитријевић, све жене сестре, па су тако и Американке (еманциповане, са извојеваним правом гласа) и Туркиње (осуђене на кавез и чаршав) подједнако важне због своје борбе за статус „нове“ жене.

Светлана Слапшак у тексту „Женска деконструкција оријентализма: крипто-колонијализам и Јелена Димитријевић“, полази од концепта „крипто-колонијализма“ Мајкла Херцфелда (Michael Herzfeld) и примењује га на дискурзивне стратегије наше ауторке. Реч је о ефекту „излога“ у различито степеностим колонијализованим културама. У случају Јелене Димитријевић тај концепт открива у културном и просторно измењеном контексту Балкана као амбивалентног места производње оријентализма, у ком се ауторка креће из новог центра крипто-колонијализма (у случају нишких харема) и затим се премешта у наредни (у роману *Нове*). Светлана Слапшак истражује како Јелена Димитријевић успоставља своју позицију у два различита крипто-колонијална контекста.

Рад Владимира Бошковића, „Јелена Димитријевић у контексту: ране феминисткиње и путописци југоисточне Европе“, говори о ауторкама које су се крајем 19. и почетком 20. века појавиле у Османском царству, тада увелико у одумирању. Поред Јелене Димитријевић, реч је о Зејнеб Ханум (Zeineb Hanoum), Халиди

Едиб (Halide Edib) и Димитри Вака-Браун (Demetra Vaka Brown) које својим путописима доводе у питање доминантне жанровске, родне и националне дискурзивне моделе, па се данас могу сматрати претечама транснационалних и трансрегионалних концепата. Аутор показује како дела ових списатељки представљају другачији поглед на доминантне националне културне географије.

Текст Славице Гароње Радованац, „Туркиње и турске теме у раној приповедној прози Јелене Димитријевић“ посвећен је приповеткама „Фати-султан“, „Сафи-ханум“, „Мејрем-ханум“, које су у оквиру једне књиге објављене 1907. године. Оне до сада нису биле истраживане попут других текстова из „турског периода“ ове ауторке – *Писама из Ниша*, *Писама из Солуна* и романа *Нове*. У фокусу овог рада је приповетка „Фати-султан“, а указано је и на тематско-мотивску сродност са другим двома. Истакнуте су једнако културноисторијске као и књижевне вредности ране прозе Јелене Димитријевић.

Јована Реба у тексту „Спектар родних трансформација у *Писмима из Ниша о харемима* Јелене Димитријевић“ анализира представу харемске културе и однос према женској сексуалности и лезбејској пракси у муслиманском друштву. У муслиманском друштву које је описивала, Јелена Димитријевић је показала да постоји теоријско поштовање религиозних и моралних закона у вези са сексуалношћу, уз њихово потпуно деконструисање у пракси. Постојање лезбејских односа приказано је као последица ригидног друштвеног и религијског система, као отпор и остваривање права на љубав и сексуално задовољство.

Завршни текст, из пера Јелене Радовановић, „Јелена Димитријевић: прва српска оријенталисткиња?“ указује на то да разноврсност тема којима се Јелена Димитријевић бавила стоји у јасном контрасту према – у то доба распрострањеном – схватању оријенталистике као помоћног средства националне историографије или дипломатије. Закључак рада јесте да Јелена Димитријевић није у строгом смислу речи оријенталисткиња, али да је њен интелектуални ангажман, знање о Блиском истоку, као и креативна примена различитих језика и писама, чине пионирком ове филолошке и културолошке дисциплине.

Дванаест радова у овом зборнику осветљавају на нов начин стваралаштво и идентитете Јелене Ј. Димитријевић. У тренутку када више није потребно само изнети на светло дана њено дело, већ пронаћи моделе из којих се оно најбоље може прочитати, добијамо свежа и инвентивна тумачења стваралаштва ове ауторке. Имајући у виду радове у овом зборнику, као и остале радове који су написани и објављени у претходној деценији, те саму дигиталну базу података у којој је Јелена Димитријевић егземпларна ауторка, с пуним правом можемо рећи да је сазрео тренутак за њено укључивање у канон. Увођење Јелене Димитријевић у предавачки програм, уз подршку дигиталне базе *Књиженство*, значило би усмерено истраживање, предавачку делатност повезану са истраживачким радом, а захтевало би и да се ученици и студенти обуче у погледу коришћења и уношења података. Дигитална хуманистика мења поимање историје књижевности и културне историје, а уз то, наравно, и канона и каноничности, хијерархизације и хијерархије саме, јер линеарност замењује мрежном структуром. Дело Јелене Димитријевић би у школски канон унело нови сензибилитет и нове теме, а уз коришћење базе података *Књиженство* као истраживачког, педагошког и предавачког ослоња, српској култури био би враћен важан део њеног великог непочитаног, запостављеног блага.

ЧИТАТЕ ЛИ ЈЕЛЕНУ ДИМИТРИЈЕВИЋ?

ЗБОРНИК РАДОВА